
A PIARISTA ISKOLA KECSKEMÉTEN

SZÉKELYNÉ KÖRÖSI ILONA¹

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A kecskeméti piarista iskola 300 évvel ezelőtt, 1715-ben kezdte meg működését. A kegyes tanító rend Rómában jött létre a 17. század elején, azzal a céllal, hogy ingyenes oktatást és keresztény nevelést nyújtson a tehetséges és szegény fiúgyermek számára. A rend alapítója Kalazanci Szent József. Az őt ábrázoló kegyképek megtalálhatók a piarista templomokban és iskolákban. A hagyomány szerint az iskolákat és a tanuló gyermekeket Mária, a Kegyes Iskolák Királynője oltalmába ajánlották. A piaristák címerében állandó motívum Mária nevéből az összefonódó A és M betűk, valamint a Mária Isten Anyja szavak rövidítése. A kecskeméti rendház és iskola alapítója gróf Koháry István földesúr. Az első szerzetesek és tanítók a Felvidékről, Nyitráról érkeztek. A piaristák a város központjában kaptak telket, amelyen a 18-19. század folyamán több építkezés történt. A mai gimnáziumi épület 1933-ban épült. Az iskolában a kezdetektől fogva magas színvonalú oktatás folyt a „hittel és tudással” piarista alapelv jegyében. A diákok 1863-tól érettségizhettek. A tanórák mellett fontos volt a diákok életében az önképzőköri munka, a színjátszás, a cserkészet. 1944 után a kecskeméti középiskolákat Egyesített Gimnázium néven összevonták, ezek átmenetileg a piaristák épületében működtek. Az államosítást követően a Piarista Gimnázium maradt az egyetlen egyházi fenntartású iskola, amely folyamatosan működhetett. Jelenleg Európa legnagyobb piarista iskolája.

ILONA KÖRÖSI SZÉKELY: THE PIARIST SCHOOL IN KECSKEMÉT

The piarist school in Kecskemét started to work in 1715, 300 years ago. The pious teaching order was founded in Rome at the beginning of the 17th century in order to ensure education and Christian upbringing for talented and poor boys. The founder of the order was Saint Joseph of Calasanz. The devotional pictures depicting him can be founded in piarist churches and schools. According to the tradition, he offered the schools and the pupils in the protection of the Virgin Mary as the Queen of Pious Schools. In the coat of arms of the piarists are permanent motives the interlocking A and M letters from the name of Mary, and the abbreviation of the words „Mary,

1 Székelyné Körösi Ilona, történész, főmuzeológus, Katona József Múzeum, Kecskemét

Mother of God". The founder of the cloister and the school in Kecskemét was Count István Koháry landowner. The first monks and teachers came from the upper part of Hungary, from Nyitra (nowadays Nitra, Slovakia). The piarists received a plot in the centre of the town, on which were made more constructions during the 18th and 19th centuries. The actual building of the secondary grammar school was built in 1933. The education in the school went on in high standards from the beginning in the spirit of piarist principle „with faith and knowledge”. School leaving exam was introduced in 1863. Near the lessons the work in pupils' groups, acting and scouting played great role in the life of the pupils. After 1944 the middle schools in Kecskemét were united with the name Joint Secondary Grammar School, these worked temporarily in the building of the piarists. After the nationalisation of the schools the Piarist Secondary Grammar School remained the only school in the town maintained by a church. Nowadays it is the greatest piarist school of Europe.

Piaristák Kecskeméten – 300 év a nevelés szolgálatában címmel kiállítással és ehhez kapcsolódó rendezvényekkel emlékeztek meg Kecskeméten a piaristák letelepedésének 300. évfordulójáról. A Kecskeméti Katona József Múzeum, a Piarista Rend Magyar Tartománya gyűjteményei és a Piarista Iskola együttműködésében létrehozott kiállítás megnyitására a Cifrapalotában került sor 2015. január 30-án. A kiállítás bemutatta a rend történetét és európai elterjedését a kezdetektől napjainkig, és legfontosabb tevékenységét, az oktatást és nevelést.

Kecskemét évszázadokon át az egyik legjelentősebb magyar mezőváros, a Duna-Tisza köze gazdasági, egyházi és iskolai központja volt. Régi iskolái közül kiemelkedő szerepe volt a nagy hírnévvel és Kárpát-medencei / országos vonzáskörzettel rendelkező egyházi iskoláknak. A református kollégium alapítási dátuma 1564. A török hódoltság hosszú évtizedei alatt nem sorvadt el, sőt a 16. század utolsó éveiben megerősödött a törökök elől menekülő tolnai református kollégium tanáraival és diákjaival. A mai napig működő kollégium mindvégig a település kulturális arculatának és hagyományainak alakítója, elválaszthatatlan a város történetétől. A katolikusok számára másfél évszázaddal később létrehozott piarista iskola is szerves része lett a kecskeméti életének az oktatás, nevelés és a szerteágazó helyi társadalmi tevékenység révén. A szerzetes tanárok, a reverendás diákok, a piaristák épületeinek és jelképeinek jelenléte a helyi polgárok számára a hazafias és vallási elkötelezettség, a hit és tudás üzenetét hordozták.

A PIARISTA REND LÉTREJÖTTE ÉS ELTERJEDÉSE

A kegyes tanító rend a 17. század elején jött létre, azzal a céllal, hogy ingyenes oktatást és keresztény nevelést nyújtson a tehetséges és szegény fiúgyermek számára. A rend teljes neve: Kegyes Iskolák Isten Anyjáról nevezett Szegény Szabá-

lyozott Papjainak Rendje (*Ordo Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum*). Az első ingyenes iskola Rómában kezdte meg működését. A rendalapító Kalazanci Szent József egész életét e misszió megvalósítására áldozta. José Calasanz Spanyolországban, az aragóniai Peralta del Sal nevű településen született 1557-ben, 1583-ban szentelték pappá. 1592-ben azért utazott Rómába, hogy jó állást intézzen magának szülőföldjén, de rövid időn belül magasztosabb célok határozták meg az életét. A kallódó szegény fiúk számára megnyitotta a San Dorothea in Trastevere plébánia iskoláját, amelyet Európa első ingyenes népiskolájaként tarthatunk számon. Később saját épületet vásároltak, a példa pedig Rómán túl is népszerű lett. Kalazanci József ettől kezdve a Kegyes Iskoláknak (*Scholae Piae*) szentelte minden idejét. A közösség 1617-ben szerzetesi kongregációként, majd 1621-ben szerzetesrendként is hivatalos elismerést nyert. A római inkvizíció beavatkozása során 1646-ban a rendet jogilag megszüntették, a tanítók azonban folytatták működésüket. József 1648-ban meghalt, nem érte meg, hogy intézményét 1669-ben ismét renddé nyilvánították. Az általa létrehozott szerzetesrend lényege, hogy tagjai felszentelt papok, akiknek a tanítás a hivatása, akik egyszerre lelkipásztorok és tanítók. Ebből ered a piarista rend jelmondata: *Pietas et litterae* (Kegyesség és tudomány).

A kegyes iskolák első tanítóját a művészeti alkotások könyvvel a kezében, vagy gyerekekkel körülvéve ábrázolják. Így jelenik meg számos festményen, oltárképen és a mai kecskeméti Piarista Gimnázium épületének főhomlokzatán is, mint Bory Jenő allegorikus szoborkompozíciójának főalakja.²

Kalazanci Szent József az iskolákat és a tanuló gyermekeket Mária, a Kegyes Iskolák Királynője oltalmába ajánlotta. A piaristák Mária iránti tiszteletét fejezi ki a *Kegyes Iskolák Királynője* típusú kegykép. Az eredeti alkotást Aurora Berti asszony ajándékozta 1688-ban a római piarista templomnak. A képet Kegyes Iskolák Királynője, illetve Piarista Iskolák Édesanyja néven tisztelték, másolatai később számos piarista templomban megjelentek. (Kecskeméten külön oltárt kapott.) A kegyképek Máriát a koronát viselő gyermekkel, kék köpenyben ábrázolják, a szüzességét jelképező és a próféciára utaló („csillag tűnik fel Jákób törzséből”) arany csillaggal.

A piaristák által a mai napig nagy tiszteletnek örvendő Kalazanci Szent József a hagyomány szerint tanítványait és a piarista iskolákat Szűz Mária oltalmába ajánlotta. Ennek megjelenítése számos oltárképen és egyéb műalkotáson megjelent. A kecskeméti jubileumi kiállításon szerepelt az a nagyméretű, több mint négy méter magasságú oltárkép, amelyet Vincenzo Milione, Rómában élő festőművész festett 1770-ben. A műalkotás megrendelésre készült, a tatai piarista kápolna főoltára számára. (Miután a tatai rend tagjait 1950-ben az államvédelmi hatóság erőszakkal

2 A kiállításon bemutatott alkotások közül a Kalazanci Szent József magyar diákokkal c. festmény (HUBER ALFRÉD, 1942) valós személyeket örökített meg: a képen látható fiúk modelljei Pesty László és Marschall Ferenc, a budapesti piarista gimnázium elsős diákjai voltak. Ezúton is köszönöm Koltai András főlevéltáros információit. A képet a kecskeméti Piarista Iskola őrzi.

eltávolította, a festményt 1952-ben Kecskemétre szállították és azóta is a piarista templomban őrzik.)

A Szűz Máriának, Isten Anyjának (*Mater Dei*) pártfogásába történő felajánlás hagyománya megjelenik a régi és újabb piarista címereken is, amelyeknek állandó motívuma Mária nevéből az összefonódó A és M betűk, valamint a Mária Isten Anyja szavak rövidítése. Az első piarista címert még Kalazanci Szent József tervezte. Középpontjában az egymásba kapcsolódó M és A betűk láthatók, a monogramm alatt pedig a görög ΜΗΤΗΡ ΘΕΟΥ / MÉTÉR THEOU (Isten Anyja) szavak rövidítése olvasható. A címer felső részére került kereszt és korona arra utal, hogy Mária a mennyek, az angyalok, illetve egyben a Kegyes Iskolák királynője is.³

A piarista rend honosítása, jogilag is megerősített befogadása III. Károly király jóváhagyásával, az 1715. évi 102. törvénnyel történt, miután azt a pozsonyi országgyűlés megtárgyalta és elfogadta. A honosításnak egy elképzelt jelenetét örökítette meg Pataki Imre kecskeméti rajztanár *A piarista rend honosítása Magyarországon 1715-ben* című festményén, 1904-ben.⁴ A képen láthatók mindazok, akik a piarista rend korabeli elterjesztésében és tevékenységében kezdeményező szerepet játszottak: Zajkányi Lénárd magyarországi viceprovinciális és kísérei, Kubránszky László és Majthényi Domonkos piaristák, valamint az iskolaalapítók: Koháry István országbíró, Kollonich Zsigmond váci püspök és Volkra Ottó János veszprémi püspök. Természetesen a jelenet szereplői közül a gyerekek sem hiányozhattak.

A kegyes tanítórend alapítása és működésének fontos mérföldkövei, valamint Kalazanci Szent József személye a piarista iskolák története során napjainkig alkalmat adnak az iskolai ünnepekre, megemlékezésekre, amelyekkel őrzik a piarista szellemiséget és a régi hagyományokat. A kiemelkedő ünneppsorozatok közé tartozott a rend Rómában történt alapításának 300. évfordulója, amelyhez a kecskeméti rendház és iskola az 1897. december 8-i ünnepséggel kapcsolódott. A megnyitó beszédet Kada Elek polgármester, volt piarista diák mondta, a műsorban pedig bemutatták Pintér Kálmán piarista tanár Calasanti szelleme című dramolettjét, piarista diákok előadásában. Dr. Magyar István királyi alügyész *A piarista rend és szent alapítója* címmel tartott előadást. Ugyanabban a tanévben a kegyesrendi növendékpapok a rend alapítójának emlékére március 25-én a hagyománnyá vált Kalazanti ünnepélyt rendezték meg.⁵

3 A Katona József Múzeum kiállításán a piarista címert számos változatban mutatták be. Mint önálló műtárgy, megemlíthető a Piarista Múzeumban őrzött, fából faragott 18. századi címer, valamint a kecskeméti piaristák egyik gazdasági épületénél a földből előkerült faragott kőcímer.

4 Pataki Imre a piarista iskolában is tanított rajzot. A kép Tóth György akkori igazgató megrendelésére készült, ma a piarista rendházban őrzik.

5 A kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának értesítője az 1897/98-iki tanévről. Közli Tóth György ig. Kecskemét, 1898. 19-35.

KOHÁRY ISTVÁN ÉS ALAPÍTVÁNYA

Kecskemét évszázadokon keresztül – így a 18. század első felében, a piaristák itteni működésének kezdetekor is – a Duna-Tisza köze legjelentősebb városa volt gazdasági, egyházi és kulturális szempontból is. A török hódoltság idején a környék elpusztult kisebb településeinek menekült lakosságát főként Kecskemét fogadta be. A hódoltság utolsó éveit és a felszabadító háborúk súlyos terheit és elszegényedést jelentettek a város számára, mivel két tűz között feküdt, folyamatosan átvonuló terep volt, az itt élők töröknek és németnek egyaránt adóztak, hadiszolgálatot és élelmiszer utánpótlást biztosítottak. A 18. század kezdete rendezettebb körülményeket hozott, újra megterhathatták a vásárokat, és zavartalanul használhatták a környező pusztákat, ami létkérdés volt a helyi gazdaság alapját képező állattartás szempontjából. A két folyó közti területek legnagyobb részét ekkor a város bérelte.

A Rákóczi-szabadságharc időszaka, a város háromszori kiürítése és a portyázó rác csapatok rablótámadásai újabb vagyoni veszteséget és elszegényedést eredményeztek. Az általános újjáépítés közepette került sor a piaristák kecskeméti letelepítésére. Az elemi oktatást szolgáló egyházi iskolák mellett ekkor már másfél évszázada működött és nagy hagyományokra tekinthetett vissza a református kollégium, a debreceni anyaiskola partikulája. Az alapítás éve 1564, az 1590-es években a törökök elől menekülő tolnai diákokat is befogadta tanárukkal, lelkészüikkel együtt.

A piaristák kecskeméti letelepedését Koháry István országbíró, Kecskemét egyik földesúrnak alapítványa tette lehetővé, nélküle ma nem ünnepelhetnénk a kecskeméti piarista iskola 300 éves jubileumát. A Koháry család volt Kecskemét legnagyobb földesura. Gróf Koháry István a többi földesúrhoz hasonlóan nem lakott a városban, a szolgáltatások váltságaként járó készpénzt és ajándékokat csábrági várába hordták a kecskemétiiek. Édesapja a törökök elleni lévai csatában esett el 1664-ben. Ő maga is sokat harcolt a törökök ellen, jobb keze egy ütközetben kapott török golyótól vált bénává. Szemben állt a törökpárti Thököly Imrével, aki börtönbe záratta. A kortársak a magyar művelődésért és a katolikus egyházért tettekre kész, művelt földesurat tisztelhettek a gazdag birtokos, katona és költő Koháry személyében.⁶

A kecskeméti piarista rendház és iskola alapítása Koháry István nevéhez fűződik. A rend működését és a szerzetes tanárok munkáját már korábban is tanulmányozta. A piaristák feljegyzései szerint a főúr elhatározása egy rövid nyitrai látogatása alatt született meg. 1713 tavaszán Csábrágról a pozsonyi országgyűlésre igyekezve figyelt fel a kápolnába vonuló piarista diákokra, s útját megszakítva ő maga is részt vett a misén, majd hazafelé jövet ismét megállt Nyitrán, s az ottani piaristákkal együtt ünnepelte Sárlos Boldogasszony napját. A történetet kisebb eltérésekkel többen is

6 Gróf Koháry István személyéről bőseges információt tartalmazó legújabb publikációk: Péterné Fehér Mária 2014., Koltai András 2015., Koháry emlékkönyv 2015.

megörökítették.⁷ A lényeg azonban az, hogy Koháry a kedvező benyomások alapján meghozta döntését a piarista rend Kecskemétre történő letelepítéséről és iskola alapításáról, s ennek érdekében rövidesen intézkedni kezdett. Mint Kecskemét egyik földesura, már korábban is gondolt iskola alapítására, amint az már az 1707-ben készült végrendeletében is szerepelt. A terv megvalósítását előbbre hozva, azonnal megkezdte a tárgyalásokat a nyitrai piaristákkal, megszerezte Kollonich Zsigmond váci püspök és Keresztély Ágost primás hozzájárulását, a rend Rómában élő generálisának (Andreas Boschi) felhatalmazását, és végül, de nem utolsósorban III. Károly király uralkodói jóváhagyását. A Kecskemétre vonatkozó alapítólevelek („csábrági alapítólevél” 1714. március 26., „pozsonyi alapítólevél”) és a királyi jóváhagyás (Laxenburg, 1715.május 13.) latin szövegét és magyar fordítását a közelmúltban Koltai András közölte.⁸

Az alapítvány 30 000 forint összegről szólt (ez volt a piaristák részére tett addigi legnagyobb alapítvány), kihelyezése a bécsi piaristák közbenjárásával történt, kamatai szolgáltak a kecskeméti rendház és iskola fenntartására. A tőkét kifejezetten a kecskeméti társházhoz kötötte. Az alapítványi összegről azt tartalmazta az alapítólevél – Koháry úgy intézkedett, hogy a tőke kamataiból a piaristák Kecskeméten, rendi szabályzatuk szerint Isten dicsőségére, a Boldogságos Szűz tiszteletére, a katolikus egyház és ifjúság javára rendházat, templomot és iskolát építsenek, ebből lássák el a rendtagokat és tanítsák a kecskeméti és máshonnan ideseregülő ifjúságot. Kötelezte a rendet, hogy a ferencrendiek sérelme nélkül, a váci püspök utasításai szerint végezze teendőit, s az alapítóért és vérrokonaiért a kikötött szentmiséről örök időkre gondoskodjon.⁹

Az alapító, a piarista rendtartomány, a katolikus egyház és az akkor már működő felvidéki piarista iskolák vezetőinek egyeztetését követően kerülhetett sor a konkrét szervező munkára. A kecskeméti rendház és iskola szervezésében a nyitrai rendház adta a legtöbb segítséget, az első szerzetesek is onnan érkeztek. Az első hivatalos kecskeméti szemlére 1714 tavaszán került sor. Bohn Euszták viceprovinciális (rendi alkormányzó) és Zajkányi Lénárd március 4-én indultak Kecskemétre a helyszín megtekintésére és a piaristák telkének kimérésére Bajthay Istvánnak, a Koháry birtokok igazgatójának kíséretében. A jószágigazgató a küldöttség nélkülözhetetlen tagja volt, mint a földesúr megbízottja és némi helyismerettel rendelkező személy, továbbá a magyar nyelvismeretére is szükség volt, hiszen társai nem tudtak magyarul. Koháry István írásban küldte üzenetét Kecskemétre a telek ügyében.

A szemlést követően a ferencesek házától kb. 300 lépésre levő telket találták legalkalmasabbnak (ez a későbbi színház helye), magas fekvése és jó talaja, valamint a tágas térség miatt. Ezen a területen a katolikus lakosok voltak többségben,

7 Demka Sándor és Kácsor Keresztély feljegyzéseiről: Koltai András 2015.115. Papp Gyula 1925. 4. szerint Kohárynak ez a látogatása 1712-ben történt, amikor Csábrág várából III. Károly koronázására a pozsonyi országgyűlésre sietett.

8 Koltai András 2015. 120-131.

9 Az alapítvány tartalmáról l. még többek között Emlékfüzet 1925. 5., Páthly Károly 1899. Koháry alapítványa 84-85.; Emlékfüzet 1925. 5.

kevesebb ház volt, nem volt sűrűn beépítve. A piaristák a leendő diákokat katolikus családoknál szándékoztak elhelyezni, ezért volt fontos a környezet és a városon belüli elhelyezkedés. Az első helyszín kiválasztása a ferencesek tiltakozását váltotta ki a közelség miatt. Kánoni ellenvetéssel éltek, mivel a korabeli szabályok szerint nem működhetett két szerzetesrend ilyen közel, egymás szomszédságában. A másik helyszín a Homoki kápolna környéke volt. Ez a piaristáknak nem tetszett, a város végének érezték, sok volt ott a kálvinista lakos, rossznak – túlságosan homokosnak és kavicsosnak – találták az altalajt, ami az építkezés számára nem volt optimális. Végül a mai helyen, a Déllő tó közelében 200 lépés hosszú és 200 lépés széles telket jelöltek ki. A telken álló házakat Bajtay jószágkormányzó kisajátította, Koháry később megváltotta.¹⁰ A kecskeméti szemlére érkezett Zajkányi Lénárd az eredeti tervekkel ellentétben mégsem kezdte meg munkáját az új kecskeméti rendházban, mert 1714 őszétől Vádra került, mint szuperintendens. Helyette Majthényi Domonkos küldték, akinek jelentős része volt abban, hogy a pozsonyi országgyűlés 1714 őszén elfogadta a rend honosításáról szóló törvényt (1715. évi 102. tc.).

Az alapítványtevő gróf a továbbiakban közvetlenül nem szólt bele a kecskeméti rendház és iskola működésébe, de figyelemmel kísérte azt, amint a várossal folytatott levelezéséből is kiderül. 1719. december 2-án keltezett levelében például arra szólította fel a várost, hogy a piaristákat egyenrangúként kezeljék, pl. annyi fát vigyenek a piaristáknak is, amennyit a kálvinista prédikátoroknak szoktak. Ugyanakkor a piarista rektort mértékletességre intette. Más alkalommal a piaristák telke körül folyó vitát zárta le azzal, hogy a kimért fundussal elégedjenek meg a piaristák, és ne követeljenek bővítést.¹¹

A LETELEPEDÉS KECSKEMÉTEN

Az elsőként Kecskemétre küldött szerzetes tanárok kiválasztását a piarista rend alkormányzója, Bonn Eustach irányította. A korábban kiválasztott, az első kecskeméti szemlén részt vett Zajkányi Lénárdot időközben Vádra helyezték, helyette Majthényi Domonkos piaristát küldték Kecskemétre. Majthényi Domonkos előkelő származású és kiemelkedő műveltségű, ugyanakkor elhivatott, alázatos és szerény életvitelű szerzetes volt, aki e tulajdonságaival tökéletesen megfelelt a piarista szellemiség közvetítésére, a kecskeméti rendház vezetésére. A nyitrai rendházból Bielitzky Ágoston papnövendéket rendelték mellé, Vácról pedig Kovátsovits Pál atyát, aki a szerveződő iskola igazgatója lett. A leendő házfőnök, igazgató és tanító 1715. jan. 27-én indult Kecskemétre. Ellátásukról Koháry utasítására Bajtay István

10 Emlékfüzet 1925. 5. A helyszíni szemlééről és a telek kiméréséről az iskolai évkönyvek és értesítők is rendszeresen megemlékeztek.

11 Koháry István levelei. BKML IV. 1528. Piaristák. Kecskemét város és a különböző felekezetekre vonatkozó iratok; Péterné Fehér Mária 2014. 20. A piaristák fundusáról való vita lezárásáról Péterné Fehér Mária 2014. pp. 128-129.

jóságkormányzó gondoskodott. Az indulás előtt a nyitrai házfőnök szerzetesi ebédet adott és megható búcsúünnepséget szervezett, amelyen a hagyomány szerint bibliai idézetek hangzottak el, többek között Pál apostolt idézve a következő mondat: „...És most íme én tudom, hogy többé nem látjátok az én orcámat ti mindnyájan” (Ap. csel. 20; 22-25.) Majthényi Domonkos korai halála miatt valóban soha nem tért vissza szülőföldjére, régi rendtársai közé.¹²

A Historia Domusra épülő leírások arról számolnak be, hogy Kecskeméten örömmünnepléssel fogadták az érkező piaristákat. A város határáig kocsikkal menetek eléjük és diadalmenetben vitték őket a városházára. A tiszteletükre adott ebéden megjelent a város színe-java, köztük a tanácsbeliek, a ferencrendi atyák és a kálvínista lelkészek. A lakosság a megérkezésükre bőven ellátta őket étellel.¹³

A szerzetesek rendkívül szerény körülmények között kezdték meg kecskeméti életüket. Első szállásuk a városházához közel, a Mária-társulat házában volt. A konyhával kibővített egy szobában laktak mindhárman. A mennyezetet tölgyfagerendával támasztották alá, az udvart silány nádkerítés vette körül. A város három ágyat bocsátott rendelkezésükre. Amíg a konyhájukat nem tudták felszerelni, a városházán¹⁴ és magánházaknál étkeztek.

Az iskolai oktatást 63 tanulóval 1715. február 21-én kezdték meg. A ferencesektől átvették a kecskeméti katolikus elemi iskolai oktatást. Az oktatás kezdetben a ferencesek iskolaszobájában folyt. A letelepedett piaristák vették át a Homoki kápolna (Kisboldogasszony kápolna) és a ferencesek temploma (Barátok temploma) melletti Szent Mihály kápolna gondozását is. A két kápolnát és az ott található felszereléseket 1715 áprilisában Kovács György, a kecskeméti katolikus egyházközség gondnoka és az esküdtek adták át a piaristáknak. Az átadás arra az időre szólt, amíg nem építenek maguknak saját templomot.¹⁵

A nehéz körülmények között is megszilárdult az új iskola: 1715/16-ban már 118 tanulójuk volt. A piarista tanrendszernek megfelelő alsó, középső és felső grammatikai osztályok közül előbb az első kettő, majd néhány év múlva a harmadik is működött.

A rendház az első években öt fővel működött, 3 felszentelt pap és két papnövendék lakott a szükségmegoldásként kapott szűk épületben. Az alapító, Koháry több alkalommal is megsürgette az építkezés miatt Majthényi Domonkost, aki a háborús idők bizonytalansága miatt óvatosságból nem mert belevágni nagyobb munkákba. (A gróf erre úgy reagált: ha a földműves a szelektől félne, sohasem vetne, s ha a gazda meg a verebektől tartana, kölest sohasem termelne.) A házfőnök ezt követően a konyhához épített éléskamrát javíttatta, és ablakot vágatott egy szobához, ami később a házfőnök szobája lett. Az iskolaként használt épület is javításra szorult,

12 Emlékfüzet 1925. 6-7.; Demka Sándor későbbi házfőnök beszámolója: Koltai 2015. 119-120.

13 Emlékfüzet 1925. 6-7., Historia Domus 1714–1715, Historia Domus 1716–1719.

14 A városi alkalmazottak között ekkor még volt pl. szakácsasszony, tyúkszedő deák.

15 A kápolnák felszerelésének részletes jegyzéke: Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára Kecskeméti Rendház Levéltára Régi Korszak 1. Nro 2. Közölte: Koltai András 2015.pp. 137.

ehhez a katolikus egyháztanács nyújtott segítséget. Az iskola vezetését 1716-tól Kovátsovits Páltól Zabojnyik Péter vette át. Az első rendfőnök, Majthényi Domonkos 1718-ban elhunyt. Az előzményekhez tartozik, hogy 1717-ben minden erejét igénybe vette az új telken való építkezéshez szükséges ügyintézés (téglaégetés, mész és építőanyag beszerzése), és a régi épület bővítése. A bővítés során javították az istállót és a pincét, jóságokat is tartottak, akárcsak a helybeli mezővárosi gazdák. Vendégszobát is kialakítottak, 1717–18-ban jeles vendégük volt a Belgrád ostrománál megsebesült gróf Koháry András, aki téli szállásra visszavonult Kecskemétre, és három hónapig a rendházban ápolták. 1718. március 19-én tűzvész pusztított a városban, amelyben odaveszett a gróf hadifelszerelése, tönkrement az istálló és a pince is. Majthényi a pesti József-napi vásárból hazatérve szembesült a károkkal. Már korábbi lesújtó élményei – például a belgrádi csata temetetlen halottainak látványa és ott szerzett betegsége – is megviselték, ezt az újabb csapást már nem tudta elviselni, ágyának esett és június 7-én meghalt. Utóda Kovachovich Péter lett.

A tanítás mellett a kecskeméti piaristák legfontosabb célja a következő években az új épület munkáinak megkezdése volt. Az új rendház és iskola alapjait 1720-ban rakták le.

A kezdeti nehézségek ellenére az intézet már az első években jó hírnévnek örvendett; Szegeden épp a kecskeméti példa láttán hozták létre a piarista iskolát 1720-ban.

KORSZAKOK, ESEMÉNYEK A KECSKEMÉTI PIARISTÁK ÉLETÉBEN

A piaristák első kecskeméti éveiben a rendház és az iskola élete több helyszínen zajlott. A számukra kijelölt telektől több száz méterre volt az az épület, amelyben lakást kaptak (a Mária-kongregáció, illetve a ferencesek harmadrendjébe esküdtöt nének –Tertiariae – épülete). A katolikus egyháztól elkért elemi iskola is távol volt a saját telküktől. A társház alapkövét 1720. június 27-én tették le a ma is meglévő piarista telken, az épület 1725-ben készült el. A telken ekkor már volt egy ideiglenes lakás a szerzetesek számára. Az iskola a rendház földszinti részén kapott helyet, majd 1730-ban az épület északkeleti részére helyezték, külön bejárattal. Mivel ekkor még nem létezett a piarista templom, a tanulók és a szerzetesek a Szent Mihály-kápolnába jártak, ami a város másik oldalán volt, közvetlenül a ferences templom mellett. Ezt a problémát úgy oldották meg, hogy 1728-tól a társház alsó folyosójának egy részét lekerítették és kápolnává alakították. 1729-ben kezdték az altemplomépitést; 1736-ra készült el.¹⁶ A rendház 1731-től a szerzetesek nevelésében is részt vett, ekkor nyílt meg Kecskeméten a magyar rendtartomány második noviciátusa. Azok a tanulók töltöttek itt két év próbaidőt, akik szerzetesnek készültek és felvették a rend

16 Páthy Károly 1899. 85. A templomról: Szentgyörgyi András és Jernyei Kiss János

ruháját. A rendi noviciátus 1849-ig működött Kecskeméten. 1736–1743: hittudományi képzés, tanulók.

A rendház és iskola épületét a 18. század folyamán többször átalakították, bővítették. 1753-ben Rákóczy Miklós rektor építtetett új iskolát, ami később a konviktus épülete lett. A piaristák épületei a városközponthoz közel helyezkedtek el, és nagy kert is tartozott a rendházhoz. A piaristák 18. századi kertjének színes, áttekinthető rajzát piarista diákok örökítették meg.¹⁷ A kert terményei hozzájárultak a rendház konyhájának ellátásához.

Az új épületek átadásától kezdve zavartalanul bővült és fejlődött a piarista iskola. A helybeliek szívesen járatták elemi iskolás gyermekeiket a piaristák keze alá, akik az elemi és a középiskolai oktatást is magas színvonalon szolgálták. A szerzetesek a kecskeméti lelkizásában, a népnevelésben, általában a helyi társadalmi életben is alázattal és szeretettel vettek részt. 1754-ben már poétikai és retorikai osztály is működött a hatosztályos gimnázium keretében. 1759-re az itt tanulók száma elérte a 480 főt. Az iskola népszerűségét és vonzerejét a magas szintű oktatás mellett az ingyenesség is erősítette. Vonzáskörzete felvidéki, bácskai és erdélyi területekre is kiterjedt. Bár a 18. században a latin volt az oktatás nyelve, a gyermekeiket Kecskemétre küldő családok motivációjában a magyar nyelv elsajátítása is szerepelt.

Az 1777-ben kiadott *Ratio Educationis* bevezetése a piaristák oktató munkájában nem okozott fennakadást, hiszen nem tért el túlságosan a már korábban kialakított piarista tanrendszertől. II. József intézkedései azonban az iskola történetének egyik hanyatló korszakát eredményezték, szerencsére csak átmeneti időre. A kedvezőtlen rendelkezések között volt a német oktatási nyelv bevezetése, a német nyelvtudás megkövetelése a tanároktól elbocsátás terhe alatt, és végül a tandíj bevezetése. Ezek következtében megszűnt a két felső osztály, csökkent a diákok létszáma, 1788-ban mindössze 26 tanulója volt az iskolának. Erről a mélypontról 1806-tól, a *Nova Ratio* bevezetésétől tudott ismét felfejlődni hatosztályos gimnáziummá.¹⁸ Ekkorra már elavultak a 18. századi épületek, így 1825–1832 között új iskolát emeltek a templom mellett. (A fenntartást a római katolikus egyházközség vállalta.) Az építkezés fontossága széles körben ismertté vált, és sokan adakoztak még a nem katolikusok közül is. Az evangélikusok például tízezer égetett téglával járultak hozzá az építkezéshez, Koburg herceg faanyaggal segített. Az ünnepélyes megnyitásra 1832. május 24-én került sor. A hatosztályos gimnázium 1848/49-ig 300 körüli létszámmal működött. 1841-től a tanítás magyar nyelven folyt.

A szabadságharc idején átmenetileg szünetelt a tanítás a tanárhány miatt. 1849-ben a Kecskeméten átvonuló császári seregek a rendházat is lefoglalták, kórházat rendeztek be. A tanárok 1851-ig magánházakban laktak és tanítottak. Az 1850-es években a teljes megszüntetés veszélye fenyegette a piaristákat. Az új

17 A rajz őrzési helye a Piarista Rend Magyar Tartományi Központjának Levéltára, szerepelt a Kecskeméti Katona József Múzeum és a Piarista Iskola jubileumi kiállításán.

18 Páthy Károly 1899. pp.86–89.; Emlékfüzet 1925. 14–19.; Értesítő 1933–34. pp. 18–22.

oktatási rendszer, az Entwurf¹⁹ algimnáziummá fokozta le a gimnáziumot, és kötelezővé tette a német tanítási nyelvet. A tanulók száma ismét csökkent. Haas Mihály prépost, a pesti tankerület főigazgatója 1853-ban vetette föl Kecskeméten, a katolikus egyháztanács ülésén, hogy algimnázium helyett inkább reáliskolát tartsanak fenn, mert az jobban szolgálja a nép érdekeit. Az egyháztanács jelezte, hogy ha megszűnik a gimnáziumi oktatás és az iskola már nem kapja meg a Koháry alapítvány jövedelmeit, akkor ők a reáliskolát sem tudják fenntartani. Haas Mihály ennek ellenére 1855. június 8-án személyesen hirdette ki az algimnázium helyett az alreáliskola létrehozását. Ezt követően lépett közbe a város: átvállalta az alreáliskola létrehozását és fenntartását, továbbá mentesítette az egyházakat a népiskolai terhek alól, hogy a gimnáziumok fenntartására összpontosíthassanak (hasonló gondokkal küzdött az önkényuralom idején a kollégiumot fenntartó református egyház is.)²⁰ Ezen felül még segélyt is nyújtott a nyolcosztályos főgimnáziummá alakításához. A gimnázium épületének kibővítéséhez egy demonstratív, hazafias megmozdulás is kapcsolódik. Miután sokan adakoztak a piaristák számára az építkezéshez, 1860. augusztus 30-án sor került a cserepezésre. A kalákára összegyűlt helybeli lakosok adogatták föl a cserepeket a tetőre, miközben a Himnuszt és a Szózatot énekelték. A Kecskeméten tartózkodó megyefőnök magához rendelte a város és a katolikus egyház vezetőségét, és kirendelte az itt állomásozó vértesezred katonáit, hogy kardlapozzák szét az összegyűlteket. A parancsnok ezt megtagadta, a tömeg pedig magától is békésen feloszlott.

A nevezetes cserepezést követően 1893-ig ez volt a katolikus főgimnázium épülete.

1862-ig fokozatosan megnyíltak a felsőbb osztályok, az intézmény nyilvánossági jogot kapott és az 1862/63-as tanév végén megtarthatták az első érettségi vizsgát. 1896-ig 923, a gimnáziumban tanult diák érettségizett. Közülük csak 212 volt kecskeméti, a többiek más vidékről érkeztek. A vidékiek arányának ilyen alakulásához hozzájárult a rendkormányinak a katolikus egyházközséggel 1859. április 5-én kötött megállapodása, mely szerint „...rendje nevelését a kecskeméti rendházban fogja megtelepíteni és ezen saját kebelebeli ifjúságot a főgymnasiumi osztályokban nyilvánosan járatni.” 1897-ig 456 kegyesrendi növendékpap szerezte meg Kecskeméten az érettségi bizonyítványt. „Iskolánk az Alföld szívében a magyarság érdekében missiót teljesít; idegen ajkú tanulók nagy számban fölkeresték már a múlt században, fölkeresik ma is, mit legjobban bizonyíthat az, hogy pl. csak egy idegen ajkú polgárok által lakott vármegyéből is, Torontál vármegyéből 31 tanuló tett intézetünkben érettségi vizsgálatot.”²¹ Az 1859-ben létrehozott stúdium (studentátus) a püspöki szemináriumokhoz hasonló nevelőintézet volt, amelyben a diákok a felsőbb évfolyamokat végezve szerzetesi hivatásukra is készülhettek, reverendában

19 Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich

20 Páthy Károly 1899. pp.88-93. Ezt a mozzanatot az iskolai évkönyvek és értesítők történeti összefoglalói is rendszeresen megőrkítették.

21 Értesítő 1896-97. 96. Érettségizetek névsora: pp. 97-109.

jártak és kispapként fejezték be a gimnáziumot. A kecskeméti studentátus 1935-ben szűnt meg. A studensek által addig használt épületben diákotthon (kollégium, konviktus) kapott helyet.

Az 1880-as években ismét szükségessé vált a bővítés. Nem volt megfelelő igazgatói iroda, tanári szoba, természetrajzi szertár, alkalmas rajzterem, tornahelyiség. Télen nem volt tornaóra, ősszel és nyáron a közeli főreáliskola udvarán tartottak testedzést. Tóth Antal igazgató 1886-ban átiratban fordult segítségért a katolikus egyháztanácshoz, ahol 1888. januárban intézkedtek. A rend kormányától bővítésre és tornacsarnok építésére kértek területet a piaristák telkéből, azzal a feltétellel, hogy az új épület az egyházközség tulajdona, a telek továbbra is a kegyesrendieké marad. A Koháry utcára és a Sas utcára néző épületet 1894-ben vették birtokba. A tervezett legszükségesebb helyiségek megvalósultak, csak díszterem nem épült (ezt a tornaterem pótolta). Az avató ünnepélyt 1896. április 6-án tartották.²² Bentlakásos diákotthon (kollégium) csak később létesült, „tápinézetet” viszont az 1880-as évek elejétől működtettek. Az iskola közelében levő bérelt épület fenntartója az egyházközség volt. Nemcsak a piaristák, hanem a város bármelyik középiskolájába járó szegény tanuló 7 frt díjért ebédet, vacsorát, reggelit kaphatott. A tápinézet vezetését egy 9 tagú bizottság végezte, igazgatója az 1890-es években Hanusz István főreáliskolai igazgató volt.

A piarista diákok közül sokan részt vettek az első világháborúban, ott voltak az Isonzónál, Doberdón, és a galíciai fronton is. Emléküket később a mai gimnázium előcsarnokában elhelyezett dombormű és emléktábla örökítette meg.

Az 1930-as évek legjelentősebb eseménye a Hüttl Dezső által tervezett új gimnáziumi épület átadása volt. Az építkezést jelentős városrendezési munka előzte meg, ekkor alakították ki a Piaristák terét. (Gróf Klebelsberg Kunó elvárása volt, hogy méltó területet biztosítsanak az iskolaépület számára. A hagyomány szerint így fogalmazott: piarista gimnázium nem épülhet mellékutcába.) Az építkezés 1930. szept. 27-én kezdődött, majd kisebb szünetek után 1933-ban vett újabb lendületet.²³ 1933. december 4-én, tanítási órákon vonultak át az osztályok – a templom és a rendház érintésével – az új épületbe. Az 1933-34. évi értesítőben többek között dr. Horváth Ödön öregdiák írása olvasható Búcsú az öreg iskolától címmel. „Kicsit belefacsarodik a szív a búcsúzásba, de holnap már megy tovább minden a maga útján a tudomány gyönyörű új várában, a tágas, napsugaras, remekbe épült iskolapalotában.”²⁴ Az új épület térre néző főhomlokzatának középső részére a SCHOLAE PIAE felirat került, a homlokzat fölött pedig mindkét oldalon Bory Jenő allegorikus szoborkompozíciója magasodik: a könyvet tartó rendalapító az iskolás gyermekekkel. Az épület méretei és impozáns megjelenése mellett újdonságnak számított az alagsorban elhelyezett földregézési obszervatórium is.

22 Az átengedés feltételeiről szóló okmányokat (Kalmár Endre a kegyes-tanítórend főnöke, Bp. 1888. márc.3., Lévay Imre tartományi rendfőnök, Bp. 1893. május 11.), valamint a helyiségek részletes leírását közölte az 1896–97. évi értesítő: 1897. pp. 29–34.

23 Az építkezés történetéről részletesen beszámoltak az 1930–31. és az 1931–32. évi iskolai értesítőekben.

24 Értesítő 1933–34. pp.16.

A gimnázium első világháborús emlékművét 1943. május 9-én avatták fel, amikor már a második világháborúnak is több piarista áldozata volt. Dr. Labancz Ferenc városi tanácsnok, a Kecskeméti Piarista Diákegyesület főtitkára ünnepi beszédében az emlékművet létrehozó, akkor már 18 éve működő egyesületről is szólt. „A megalakulás után a Diákegyesület azonnal alapszabályokba fektette le céljait és feladatait. Ezek között a Diákegyesület első kötelességeként a világháborúban és a kommunizmus alatt hősi halált halt diáktársak emlékének a méltó megőrkötését tűzte ki célul.” Több éves munkával előteremtették az anyagi feltételeket. Az emlékmű elkészítésével Borberekai Kováts Zoltán szobrászművészt bízták meg. A szónok megemlékezett a bolsevizmus áldozatául esett kispapokról és a Don-kanyarba küldött volt piarista diákokról is.²⁵ A tanév további ünnepi eseményeit meghatározta a jeles piarista jubileum: a rend magyarországi megalapításának 300. évfordulója.

A régi piarista gimnázium életében ez volt az utolsó teljes tanév. Az 1943–44-es tanév a háborús események miatt korábban véget ért, az iskola épületeit hadikórház és katonaság céljaira foglalták le.

TANÍTÁSI RENDSZEREK, TANTÁRGYAK, RENDSZABÁLYOK

A Ratio Educationis előtt a piaristáknak saját tanítási rendszerük volt, amelynek részletes kidolgozását 1762-ben mutatták be Vácott „Projectum pro Systemate studiorum modernorum apud Scholas Pias in Ungaria” címmel. Ennek alapján volt alsó, középső és felső grammatikai osztály. Az osztályok elnevezése azt jelezte, hogy a tanulók a nyelvtanulásban milyen szinten állnak. Az egyes osztályokban a diákokat ismét több csoportra osztották, képzettségük, előrehaladásuk alapján (declinisták, comparatisták, conjugisták, minores és maiores parvisták, principisták, grammatisták, syntaxisták). A grammatikai osztályok fölött álltak a retorikai és poétikai osztályok. Kecskeméten 1716-ban nyitották meg a középső, 1724-ben a felső grammatikai osztályt. 1722-ben számtani osztályt (arithmetica) is szerveztek. A poétikai és retorikai osztályok 1754-ben indultak, és ezzel a piarista iskola elérte a 18. századi nagygimnázium szintjét. Szépírást, számtant, történelmet és vallástant valamennyien tanultak, a tantárgyak között volt a magyar és a német nyelv is. A Ratio Educationis bevezetése a piaristáknál zökkenőmentesen történt. Az akkori középiskola három tagozatából (grammatikai vagy latin iskola, gimnázium vagy humaniorák, végül filozófiai kurzus vagy líceum) Kecskeméten az első kettő működött. Az új rendszer növelte a tantárgyak számát, rendes tantárgy lett a következő: világtörténelem, római régiségtan, mitológia, természetrajz, természettan, fizika, hazai szokásjog, továbbá valamelyik hazai nyelv (ajánlott volt a német).

Rendkívüli tárgy volt a görög nyelv és a mértan. II. József intézkedései visszavetették az iskola fejlődését, de az 1800-as évek elejére visszaállt a régi színvonal.

25 Értésítő 1942–43. pp. 4-7.

A II. Ratio Educationis a középiskolák tagozati beosztását úgy alakította át, hogy a latin iskola a korábbi három helyett négy osztályból állt (ide csatolták az elemi iskola felső osztályát is). Minden osztályban tanítottak vallástant, latin nyelvet és számtant. A másik osztálytól kezdve fokozatosan léptek be újabb tantárgyak (földrajz, Magyarország történelme, természetrajz, világtörténelem, retorika, poétika). Rendes tantárgy lett a magyar nyelv, de megmaradt a német nyelv tanítása is. A tanítás nyelve 1844-ig a latin volt, ekkor vezették be országosan a magyar tanítási nyelvet. Kecskeméten a törvényt megelőzve, 1841-től minden tantárgyat magyar nyelven oktattak. A hatosztályos kecskeméti gimnáziumot a szabadságharc leverése után bevezetett új rendszer, az Entwurf zur Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterrreich lefokozta négyosztályos kisgimnáziummá. Városi támogatással mentették meg a megszüntetéstől. 1858–59-től fokozatosan nyolcosztályos gimnáziummá fejlődött, míg 1863-ban megtarthatták az első érettségi vizsgát. A korszaknak megfelelő modern tantárgyrendszert ekkor vezették be. Rajzot és éneket az 1850-es évektől tanítottak (világi tanárok), az 1860-as években vezették be a testgyakorlást, valamint a gyorsírás és a francia nyelv tanítását. A természettudományos oktatás a felsőbb rendeletektől függetlenül is a kecskeméti piaristák egyik erőssége volt. Az 1890-es években működött ún. görögpótló tanfolyam: akik a görög nyelvet nem akarták tanulni, helyette magyar és görög irodalmat, mértant és szabadkézi rajzot tanulhattak.²⁶

A helybeli református kollégiumhoz hasonlóan a piaristák is készítettek a tanulók számára szigorúan betartandó fegyelmi előírásokat, viselkedési kódexeket, amelyek közül az 1896–97. évi iskolai értesítőben megjelent rendszabályokból idézünk. A piarista diák illendő magatartása a misén, az ünnepeken, az úrnapi körmeneten és más jeles eseményeken is kötelező volt, tisztelettel tartozik tanárainak, becsülettel és szeretettel diáktársainak.

„Tiltva van: a taneszközöknek és bútoroknak kíméletlen kezelése és elrontása, az iskolai padokra való írás, rajzolás, faragás; az iskolai vagy bármely más épület falainak befirkálása, bemocskolása, rongálása; a kárt az illető megtéríteni köteles, sőt – ha rosszakaratból szándékosan tette – fegyelmi büntetés alá is vonatik. A templom és iskola előtt, utczákon és köztereken – nevezetesen a sétányokon és a vasúti pályaháznál – a célztalan időzés, csoportosulás, kiabálás, füttyürezés, dobálás, szaladgálás oly tettek, melyek a tanuló ifjúság felől rossz ítéletre szolgáltatnak méltó okot s mint ilyenek gondosan kerülendőek.

Ruhákat, könyveket, írószereket vagy egyéb tárgyakat, a melyeket a tanuló saját használatára kapott, eladni, tanuló társaitól megvenni, elcserélni vagy elzálogosítani tilos. Tilos továbbá a pénzkölcsönzés és pénzre való kártyázás, vagy bárminemű más nyerészkedő játék is.

Egyáltalában nem szabad mást megkárosítani, jószágát megsérteni, annál kevésbé igazságtalanul elsajátítani, írásbeli dolgozatokat kicsempészni.” A piarista diákok

26 A tanrendszerekről és a tantárgyakról: Páthy Károly, 1899. pp.84–101. Az iskola értesítői a tantárgyakról és az érettségi vizsgákról is rendszeresen beszámoltak. Az érettségizetnek névsorát és eredményeit a mai Piarista Iskolában őrzött Névkönyv tartalmazza.

nem lehettek más egyesület tagjai az iskolán kívül. Kocsma, kávéház, vendéglő, nyilvános mulatóhely látogatása tilos volt, kivételesen engedélyezhető volt szülői kísérettel vagy szülők által megbízott felnőttekkel. Ugyanez vonatkozott a színház, a táncmulatságok és a tánciskola látogatására. Tilos volt a dohányzás, a nagyobbaknak szülői engedély esetén lehetséges volt, de nyilvános helyen számukra sem. Tilos volt a késői kimaradás is, továbbá: „Tiltva van: a fegyvereknek, botoknak, pálczáknak hordozása; a hatóság által kitűzött helyeken kívüli fürdés, csuszklálás, korcsolyázás, fáknak, növényzetnek, madaraknak, fészkeiknek, tojásaiknak pusztítása.”²⁷

A kecskeméti piarista gimnáziumba járó diákok számára tanulmányaik során sokat jelentettek az 1860-as évektől felfejlesztett szertárak, gyűjtemények, amelyek gyarapításában maguk a tanulók is részt vettek. 1944-ig gazdag gyűjteményekkel és felszerelésekkel segítette az oktatást a földrajzi, a természettudományi és vegytani, a természettudományi szertár, a pénz- és éremgyűjtemény, a történelmi és művészeti gyűjtemény, a rajzszereték és a tornaszertár.

1859–60-tól folyamatosan fejlesztették az iskola könyvtárát is, amelyben a századfordulón már 5366 kötet volt található különböző tudományterületekről (irodalom és nyelvtudomány, történelem és földrajz, jogtudomány, vallás, filozófia és neveléstudomány, matematika, természettudományok, gazdasági földrajz, vegyesség), valamint 4747 db iskolai értesítő.²⁸

HITTEL ÉS TUDÁSSAL – A TANÓRÁN TÚL IS

A piarista diákok a tanórákon túl is sok időt töltöttek iskolatársaikkal, tanáraikkal, és részt vettek a helyi társadalom életében is. 1862-től szavalóköri, majd önképzőkör is működött az iskolában. Dolgozataikat, irodalmi munkáikat az önképzőköri gyűléseken mutathatták be. Kecskemét város 1861-ben „a Legnagyobb Magyar emlékére” Széchenyi ösztöndíjat alapított, amelyen a két kecskeméti középiskola diákjai vehettek részt.²⁹ A történelmi témájú pályatételek és a díjazottak névsora az értesítőkből is megjelent. A Kaszinó-díjat a helyi Kaszinó egyesület alapította, szintén a két főgimnázium tanulói számára.

A Zsiga-díj Zsiga Alajos kegyesrendi tanár alapítványa volt valláserkölcsei pályamunkák díjazására. Ezeken kívül még számos lehetősége volt a piarista diákoknak irodalmi alkotások és természettudományi dolgozatok megírására, megmérettetésére.

27 Értesítő 1896-97.pp. 56-58.

28 Horváth György: A kecskeméti róm.kath. főgymnasium tanári könyvtárának címjegyzéke. A kegyes tanítórend kecskeméti főgymnasiumának értesítője az 1899/1900-iki tanévről. Közli Tóth György igazgató Kecskemét, 1900. pp. 1-42.

29 Széchenyi ösztöndíj alapító levele 6/1861. Közgy. Közölte és a pályázatok történetét ismertette: Értesítő 1897. pp.59-78.; Pályázataink története címmel Kovács Antal összefoglalója: Értesítő 1895.pp. 3-37.

A végzett diákok és az iskola közötti élő kapcsolat fenntartása volt a diákszövetségek, diákegyesületek hivatása. A Piarista Diákszövetség 1925-ben alakult meg.³⁰ A Kecskeméti Piarista Diákegyesület célját a következőképpen fogalmazták meg: „A hazaszeretet, a keresztény kultúra és az összetartozás érzésének ápolása; a kecskeméti piarista gimnáziumnak és intézményeinek erkölcsi és anyagi támogatása; a gimnáziumba járó s onnan a főiskolákba került tanulóifjak istápolása; a gimnáziumba járó tanulók munkakedvének fokozására pályatételek kitűzése és jutalmazása. E cél elérése végett nyilvántartja a gimnázium volt növendékeit és figyelemmel kíséri pályájukat, kegyelettel őrizi a meghalt iskolatársak emlékét, s arra törekszik, hogy a hősi halált haltak emlékét méltóképpen megörökítse; gyűléseket, előadásokat, felolvasásokat tart, kirándulásokat rendez, s a gimnáziumban rendezetteket támogatja; alapítványokat, ösztöndíjakat és diákjóléti intézményeket létesít. Közgyűlésein kegyelettel eleveníti fel az intézet egy-egy jelesebb volt tanítványának emlékét.”³¹

Fontos szerepet töltött be a diákok életében a cserkészlet is. Magyarországon a cserkészmozgalom angliai mintára terjedt el az 1910-es években. Az új ifjúsági szervezetek alapelve az volt, hogy az elméleti műveltség mellett nagyobb szerepet kapjon a fiatalok testi és erkölcsi nevelése, az élet kihívásaira való felkészítés. A Magyar Cserkészszövetség 1912-ben alakult meg. A hazafias és vallásos elkötelezettségű mozgalom virágkora a két világháború közötti években volt, amikor olyan jelentős személyiségek álltak mellé, mint Teleki Pál és gróf Klebelsberg Kunó. A magyar cserkészpedagógia kidolgozója és a cserkészinduló írója Sík Sándor volt. A kecskeméti piaristák 1920-ban alakították meg a 118. sz. TURÁN Cserkészcsapatot. A nyári táborok, utazások, találkozók a cserkészek felejthetetlen élményei közé tartoztak. Ezek közül is kiemelkedett az 1933-ban Gödöllőn megrendezett jamboree, a cserkészek világtalálkozója.³² A háború előtt Jochs József, majd Molnár Sándor piarista tanárok voltak a csapatparancsnokok. 1948-ban (Mészáros Imre piarista tanár parancsnoksága alatt) ismét betiltották a cserkészletet. A cserkésznevelés titokban folytatódott. Kecskeméten elsőként a Piarista Gimnáziumban szervezték újjá a csapatot, 118. sz. Kalazancius Cserkészcsapat néven. 1990-től Magó Gábor, 1993-tól Farkas Gábor, 1995-től Szabó István piarista a cserkészparancsnok, munkájukat öregdiákok segítették és segítik.

A kecskeméti piaristák hagyományaihoz a kezdetektől hozzátartozott az iskolai színjátszás is. Mint Jelenits István fogalmazott, a szerzetes tanárok felismeréséhez hozzátartozott az a felismerés is, hogy „... tanítványaikat nemcsak kenyérhez kell juttatniuk, hanem emberméltósághoz is”. A *Historia Domus* szerint a piarista diákok már 1715-ben előadtak egy kis darabot a kecskeméti közönség számára. Sokáig emlékezetes maradt az 1735. *Szentháromság vasárnapi templomszentelés*, amikor a templom előtti téren szerepeltek. Közel ötven kecskeméti latin iskoladrámát tarthattunk számon, fénykoruk a 18. század közepén volt. Ezt követte a magyar nyelvű

30 Gaal Mózes tankerületi főigazgató gondolatai szövetség fontosságáról EMLÉKFÜZET 1925. IX. p.

31 Értesítő 1934.pp. 37- 38.

32 Részletes beszámoló a gödöllői találkozóról: Értesítő 1933/34.pp. 47-50.

színháztársaság térhódítása. Simai Kristóf 1772-ben adatta elő tanítványaival *Mesterséges ravaszság* c. iskoladramáját. A 19. században a kor divatos szerzőinek művei, hazafias és népies darabok kerültek színpadra. Német Károly kecskeméti működése idején (1899–1912) a szavaló- és az önképzőkör vezetője, a diákszínháztársaság és az iskoladráma megújítója. 1908-ban Dugonics András: *Tárházi* c. művét, 1909-ben Simai Kristóf *Váratlan vendég* c. darabját vitte színre diákjaival a Városi Színházban. 1909 karácsonyán a Betlehemi bakter c. játékot mutatták be. A 20. század során a piaristák városi ünnepeken is szerepeltek. 1942-ben először fordult elő, hogy női szerepet (Gertrudis) lány kapott. 1943-ban Sík Sándor: *A podolini diákok* c. színművével emlékeztek a piaristák jubileumára.

Az 1970-es években a Kecskeméti karácsonyok sorozatban előadták a *Budajenői betlehemes* és a *Betlehemes játék egy törökkel* c. darabokat. 1993-tól a szakkörök sorában az irodalmi színpad is helyet kapott.

IRODALOM

- Emlékfüzet 1925. A piaristák Kecskeméten való működésének 210., a társház fennállásának 200. és a mostani gimnáziumi épület alapkövetésének 100. évfordulóján kiadott Emlékfüzet. 1925. május 17. Kecskemét, 1925.
- Historia Domus Kecskemétiensis. A kecskeméti ház története, 1714–1715. Ford. Glovitzky Zoltán. In: A kecskeméti Piarista Gimnázium évkönyve 1989/90. pp. 8-25.
- Historia Domus Kecskemétiensis. A kecskeméti ház története 1716–1719. In.: A kecskeméti Piarista Gimnázium évkönyve 1991/92. Az iskola fennállásának 277. évében. Szerk. Farkas István igazgató. [Kecskemét, 1992.]
- Holczer József: Adatok a piarista gimnázium színháztársaságához. Levéltári Füzetek (Bács-Kiskun megye) IV. Kecskemét, 1989. pp. 5-70.
- Hornyik János: Kecskemét város története oklevéltárral I-IV. Kecskemét, 1860–1866.
- Jernyei Kiss János: A piaristák kecskeméti temploma Koháry I emlékkönyv 2015. pp. 139-190.
- Junker László: A kegyestanítórend kecskeméti főgimnáziumának története. Kecskeméti kegyesrendi gimnázium értesítője 1895/1896. Az intézet főbb eseményei 1715–1862.
- Koháry István emlékkönyv a kecskeméti piarista gimnázium alapításának 300. évfordulójára. Szerk. Kozicz János – Koltai András: Piarista Rend Magyar Tartománya, Piarista Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Óvoda (Kecskemét). Budapest, Kecskemét, 2015.
- Koltai András: Koháry István és a kecskeméti piarista rendház alapítása. in.: Koháry István emlékkönyv. 2015. pp. 115-138.
- Magyar művelődéstörténeti lexikon IX. Középkor és újkor. Főszerkesztő Kőszeghy Péter. Balassi Kiadó, Budapest, 2009.

- Nyers Lajos A kecskeméti piarista gimnázium első tanárai és tanítványai 1715-1730. Kecskeméti kegyesrendi gimnázium értesítője 1935/36. pp.1-31.
- Papp Gyula: Az intézet vázlatos története. In: Emlékfüzet 1925. A piaristák Kecskeméten való működésének 210., a társház fennállásának 200. és a mostani gimnáziumi épület alapkövetételének 100. évfordulóján kiadott Emlékfüzet. 1925. május 17. Kecskemét, 1925. pp. 3-32.
- Perger József: A Kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának története. Az intézet főbb eseményei 1862-1897. A kegyes-tanítórend kecskeméti főgymnasiumának értesítője az 1896/97iki tanévról. Közli Perger József igazgató Kecskemét, 1897. pp. 1-39.
- Péterné Fehér Mária szerk. „Sok jókkal áldgyon Isten benneteket.” Gróf Koháry István levelei Kecskemét város főbíróihoz és Tanácsához 1673–1730. (Kecskeméti Örökség Könyvek 4.) Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét, 2014.
- Péterné Fehér Mária: Koháry István, Kecskemét földesura. In.: Koháry István emlékkönyv 2015. pp. 101-115.
- Péterné Fehér Mária – Szabó Tamás – Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti Életrajzi Lexikon. Kecskemét, 192.
- Székelyné Kőrösi Ilona 1988. A Piarista Gimnázium. Lapok a város múltjából. *Kecskeméti Szemle* 1988. július. 26-27.
- Szentgyörgyi András: A kecskeméti piarista templom In: Emlékkönyv – A kecskeméti Piarista Gimnázium 35 éve. Szerk. Ruppert József. Kecskemét, 1985. pp. 21-50.
- Vékony István: Koháry István gróf élete tekintettel a kecskeméti kegyesrendi társház és gimnázium alapítására 1715–1915. In: Kecskeméti kegyesrendi gimnázium értesítője 1914/1915.